

he comprovat), i de Ripoll (1699, *DAG.*; sens dubte restem més a prop de la nissaga apel·lativa o pseudo-onomàstica en «un macip de Balaguer a qui dien *Padellaç*», d'un doc. de c. 1420 (*CoDoACA* xxxvi, 158).

La informació concreta sobre localització del nom comú és certament del cat. occid.: «*padellàs*: test, tros de terrissa», Sopeira (*CongrLICat.*, 427); «Conca de Tremp, Cervera, Bellpuig, Lleida», *DAG.*; *BDC* xx, 231; arag. «*paellas* o [$>$] *pallaso*, maceta o tiesto, úsase en el Alto Aragón» [Borao], que judicant per la *s* i no *θ* (escrit *z*) és versemblant que sigui manlleu del català; Fraga *pałasos* (Barnils, *BDC* iv, 42); «un *padelás*o jé un *plat trenkáu*», Benasc (1965). Podem comparar aquesta formació amb *padenàs* m., 1467 «le palier du moulin», *padenal(h)* 1375 i 1394 id. i «*poëlon*» (Pansier).

Val a dir que l'àrea arriba fins al caire del cat. or.: «*padalla*<*s*>*os*: bocins» a Ponts (Montanyà, *Topogr. Mèdica*, p. 212); «d'un reble, fragment de pedra o de terra per a omplir un buit en una construcció, a Cervià en diuen un *pædelás*» La Pobla de Cérvoles (1935). En particular ho diuen de la ceràmica antiga que es troba en les ruïnes proto-històriques: parlant de les antigors del Vilot etc., em deien a Alcarràs «vam excavar-ho i no hi havia *padelásos*» (1964). I així en les grans excavacions del Matarranya-Algar, si bé, segons una informació de Bosch i Gimpera (que no tinc ben directa), crec que la forma local del mot a Calaceit és *tebalásos* (1955). En efecte, a Gandesa: «*taballàs*: un test, tros de terrissa o pila trencada; ex.: lo forat del trull es tapa en un *taballassets*» (JAmades, *Excursions* III, 190).

En aquesta variant hi podria haver encreuament amb una altra paraula, que bé podria haver estat **tagi* (gr. *τάγγυνο* 'cassola') d'on *tangi* 'gavadal', 'cubell', 'cassola' i *taginat* 'sostre de motlures poligonals' (men. *tià*, oc. ant. *tian* 'cassola, escudella', *EntreDL* III, 128, 77, n. 6), però també o millor l'arabisme *tabac* i *entabacat* de significats quasi iguals (ib. III, 121, 122); o bé una variant mossàrab **batellàs* i metàtesi.

En un parònim d'aquest mot, hi ha també bastant del modern *padellàs*, però es tracta encara més d'un altre ètímon. Un *padomàs* ho diuen a les altres valls pallareses-ribagorçanes per un plat de menjar molt espès, indigest, quasi incomedible: a la Vall d'Àneu (crec Alós i Espot) recordo haver-ho sentit d'una truitada on hi havia molt poc oli i escassetat d'oli, però una massa molt forta i enfarfegada de farina i patata (1934); a Boí, d'un plat de xocolata massa espessa (1971), o d'un plat de sopes atapeïdíssimes, «que semblen com *torokáda*» (1978). Ara bé això mateix en comarques valencianes es diu un *pegomàs* (Pedreguer-Xàbia, 1978). Amb un matís més vague de 'pegat, pasta compacta que uneix coses', i aplicació translàtica a la persona interposada i pesada, ja ho trobem en una font val. del S. XVI: «ve Frare Mas: / un *pegomàs* / semblava entr' ells» en el poema de G. Guerau de Montmajor (Val. 1586, *RHispan.* xxxiv, 550).

La base última d'això, hem d'identificar-la, però, amb la del cast. PELMAZO «objeto compacto o pesa-

do», «hombre pesado» [S. XIII], provinent, com és sabut (*DCEC/DECH*) del gr. *πηγματίον*, diminutiu de *πηγμα* 'coàgul', 'matèria congelada' (cast. *cuajaron*, *cuajo*). Altrament *padomàs* significaria «curt d'enteniment» en el Pallars (*AlcM*), que bé deu ser veritat (no en tinc altra notícia), no sé si ben bé amb aquest matís, però en tot cas ve a coincidir amb el castellà *pelmazo* i *pelma* «persona tarda o pesada en sus acciones».

Així com PEGMATIUM va passar a *peumazo* > *pelmazo*, amb vocalització de la *g* del grup *GM*, també pogué passar a *pegomàs*: sigui que en **peumàs* s'intercalés una -*g*- secundària entre la *e* i la *μ* (per influència de *pegat* i família); sigui que es mantingués la -*g*- etimològica i hom es limités a facilitar la pronúncia del grup (potser en una fase semi-culta) ficant-hi una *o* o una altra vocal, que en part podrien obeir a això mateix; i altres vegades la solució del grup seria una mica diferent: a l'entrada d'Andorra (Arcavell) tinc anotat *pegamáso*s (1936) per a una mala herba dels camps (d'aquelles que es fiquen pertot, com l'anomenat Frare Mas, o que formen compactes masses de gleva i herba); d'altra banda *pemassada* és 'borrall de neu congelat' a la veïna vall ribagorçana de Barravés (*BDC* vi, 26), que i ressuposa un **pemàs*, amb una altra solució encara del grup *GM* (cf. *pemaço* en Berceo, *DECH*, 463b19). D'un encreuament de *pegomàs/pegamàs* amb *emplastre* resulta *pagamastra* 'emplastre' registrat com a dialectal per Belv. i Lab.

En *pegamàs* i també en *pegomàs* ha d'haver-hi contaminació dels quasi sinònims *argamassa*, *argamàs*; però, d'altra banda, en tot això, i per damunt de tot en *padomàs*, es veu ben clara la intervenció de *padellàs*, no solament per la -*d*- i la *a* inicial, sinó que tot plegat serví de motlle per a l'estructura tri-sil·làbica que va revestir en definitiva el mot, gràcies al paralelisme amb l'ús de *padellàs* i a tot el seu embalum, alhora fònic i semàntic. Altrament la parentela del mot en català l'hem d'engruixir encara amb un mot *peima* de la *Farmacologia Catalana* de Klagenfurt (c. 1400), que Menhardt tradueix «cassoleta» (suposo en un sentit culinari no gaire diferent del *padomàs* o *pegomàs* de Ribagorça i de Xàbia), *AORBB* III, 265, però que al mateix temps ve a coincidir amb el *pelma* del castellà modern (*DECH*, 464a19ss., 463b5), i potser es poden fer remuntar fins al *πηγμα* grec, primitiu del qual *πηγματίον* és diminutiu.²

El ll. PATELLA era diminutiu format sobre PATINA i PATENA des del llatí arcaic (< PATEN-LA), els quals també significaren una mena de 'plata' o 'casserola', i pogueren arribar a 'paella'. PATINA restà també en llengua d'oc, i en el cat. del Ross., en la forma *pánna*. Així el trobem ja en les *VidesR*, on ja n'hem constatat, supra, un cas en el ms. B; igualment: «lo féu metre en una *panna* plena de plom fos», on apareix també en el ms. principal (97v1, traduïnt *sartaginem*, 263.1; de nou 20r2). I així ens apareix en docs. rossellonesos més tardans: «duas sartagine sive *pannas*», a. 1309 (*InvLC*, s. v. *sartagine*); «una carabasa, 2 lumenés, 2 *pannes*» en un doc. de 1370, i «2 *pannes*, 2 luma-